

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Sára Marešová

**Zkušenosti školních metodiků prevence se záškoláctvím žáků na
2. stupni ZŠ**

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jsem pouze uvedené zdroje a literaturu. Souhlasím, aby práce byla uložena na Univerzitě Palackého v Olomouci v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Olomouci dne

.....

Marethová Sára

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala své vedoucí bakalářské práce Mgr. Ivě Koribské za odborné vedení mé práce, cenné rady a vstřícnost při konzultacích. Též děkuji školním metodikům prevence, kteří mi ochotně podali informace k mému výzkumnému šetření. Poděkování patří také mé rodině za podporu při studiu.

Anotace

Bakalářská práce „Zkušenosti školních metodiků prevence se záškoláctvím žáků na 2. stupni ZŠ“ se zabývá záškoláctvím žáků na 2. stupni základní školy z pohledu školních metodiků prevence. Teoretická část je zaměřena především na vymezení pojmu záškoláctví, příčiny, prevenci a následné řešení. Výzkum v empirické části zjišťuje prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru zkušenosti školních metodiků prevence s problematikou záškoláctví, efektivitu prevence, s kým probíhá spolupráce při řešení záškoláctví a kvalitu této spolupráce. Na základě otevřeného kódování je poté celý výzkum vyhodnocen.

Klíčová slova: Záškoláctví, prevence, rizikové chování, zkušenosti, školní metodik prevence, povinná školní docházka, absence

Annotation

The bachelor thesis "The experience of school prevention methodologists with truancy of pupils at the second level of primary school" deals with truancy of pupils at the second level of primary school from the point of view of school prevention methodologists. The theoretical part focuses mainly on the definition of the concept of truancy, causes, prevention and subsequent solutions. The research in the empirical part finds out through a semi-structured interview the experience of school prevention methodologists with the issue of truancy, the effectiveness of prevention, with whom cooperation in dealing with truancy takes place and the quality of this cooperation. Based on open coding, the entire research is then evaluated.

Key words: Truancy, prevention, risk behaviour, experience, school prevention methodologist, compulsory school attendance, absenteeism

Obsah

Úvod	7
1 Záškoláctví	8
1.1 Vymezení pojmu	8
1.2 Typologie záškoláctví	8
1.3 Legislativní ukotvení	10
1.4 Způsob omlouvání nepřítomnosti žáka	11
2 Příčiny	12
2.1 Negativní vztah ke škole	12
2.2 Vliv rodinného prostředí	13
2.3 Trávení volného času a vliv party	14
3 Prevence	15
3.1 Prevence ze strany školy	16
3.1.1 Školní poradenské pracoviště	17
3.1.2 Školní metodik prevence	18
4 Řešení záškoláctví	19
4.1 Doporučené postupy pro rodiče	19
4.2 Doporučené postupy pro pedagoga	19
4.3 Postup školy	20
4.4 Úloha OSPOD	21
EMPIRICKÁ ČÁST.....	23
5 Aktuální zhodnocení zkoumané problematiky	23
6 Metodologie výzkumu.....	26
6.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky.....	26
6.2 Metoda sběru dat	26
6.3 Výběr respondentů.....	27
6.4 Analýza dat.....	27

7	Výsledky výzkumného šetření	28
7.1	Výskyt záškoláctví.....	29
7.2	Efektivita a realizace prevence.....	30
7.3	Důvody záškoláctví	31
7.4	Odhalení záškoláctví.....	32
7.5	Postupy při řešení záškoláctví	33
7.6	Spolupráce s rodiči	34
7.7	Spolupráce s ostatními účastníky	36
8	Shrnutí empirické části.....	38
9	Diskuze vybraných výsledků výzkumného šetření	40
	Závěr.....	42
	Seznam použité literatury a zdrojů	44

Úvod

Bakalářská práce se zabývá problematikou záškoláctví, jako sociálně patologického jevu. Dítě se snaží vyhybat povinné školní docházce. Jedná se o aktuální problematiku a v dnešní době čím dál více rozšířenou. Děti mají mnoho možností, které je lákají více než pobyt ve škole, ať už je to pobyt venku s kamarády, či doma u počítačových her.

Na téma záškoláctví je napsáno už vícero prací. I přes to jsem se rozhodla si tohle téma vybrat a zpracovat výzkum tak, abychom se dozvěděli více zkušeností školních metodiků prevence s touto problematikou. Školní metodik prevence by měl být zastoupen na každé základní škole. Zaměřila jsem se na žáky 2. stupně základní školy. Žáci se nachází ve věku, kdy začínají dospívat a obklopuje je mnoho vlivů, které mohou být příčinou začátku záškoláctví. Zajímalo mě, jak si školní metodici prevence s tímto problémem počínají, s kým spolupracují, jaká je spolupráce s rodiči, jaká je prvotní reakce rodičů z pohledu respondentů, a především jak se cítí metodici a jaké mají zkušenosti.

Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část obsahuje 4 kapitoly. První kapitola se zabývá vymezením pojmu záškoláctví, typologií, legislativním ukotvením a způsobem omlouvání žáka. Druhá kapitola obsahuje příčiny. Další kapitola se věnuje prevenci a školnímu metodikovi prevence. Poslední kapitola je zaměřena na řešení záškoláctví, postupy a spolupráci s OSPOD.

Empirická část je rozdělena na dvě velké kapitoly, první kapitola je zaměřena na metodologii výzkumu, kde je definován cíl výzkumu, výzkumné otázky, metoda sběru dat, výběr respondentů a analýza dat. Druhá kapitola je zaměřena na výsledky výzkumu, kde je dále rozdělena do 7 podkapitol, podle kategorií výzkumu: výskyt záškoláctví, efektivita a realizace prevence, důvody záškoláctví, odhalení záškoláctví, postupy při řešení záškoláctví, spolupráce s rodiči a spolupráce s ostatními účastníky.

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit zkušenosti školních metodiků prevence se záškoláctvím žáků na 2. stupni ZŠ. Dílčím cílem je zjistit nejčastější důvody záškoláctví, zjistit efektivní postupy při řešení, objasnit s kým a na jaké bázi se spolupracuje, objasnit jaká je spolupráce s rodiči a jaká je spolupráce s OSPOD.

1 Záškoláctví

1.1 Vymezení pojmu

Pojem záškoláctví můžeme charakterizovat několika způsoby. Většina se však shoduje v tom, že se jedná o úmyslný čin žáka.

Podle Martínka (2015, s. 116) jej můžeme charakterizovat jako „*úmyslné zameškávání školního vyučování, kdy žák o své vlastní vůli, ve většině případů bez vědomí rodičů, nechodí do školy a neplní školní docházku*“. Kraus a Hroncová (2006, s. 233) definuje záškoláctví jako „*přestupek žáka, který úmyslně zanedbává návštěvu školy*“, kdy se shoduje s Martínkem (2015). Naopak Jedlička (1998, s. 46) charakterizuje záškoláctví jako „*rizikové chování, ve kterém samotné riziko spočívá ve skutečnosti, že nad dítětem v okamžik, kdy není ve škole, nemá nikdo dohled*“. Avšak podle Koláře a kol. (2012, s. 184) je záškoláctví „*běžné označení pro neomluvené absence žáka/studenta ve vyučování. Jev, který lze zařadit mezi poruchy chování, sociálně patologické jevy*“.

„*Záškoláctvím se rozumí taková neomluvená nepřítomnost žáka, a to i opakovaná, která je na základě analýzy jejich příčin způsobena zpravidla úmyslně žákem nebo osobami odpovědnými za jeho výchovu, která trvá obvykle po celý vyučovací den*“ (Informace k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případě záškoláctví, 2014, s. 4). Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2017) naopak zdůrazňuje porušování platných norem. „*Za záškoláctví je považována neomluvená absence žáka základní či střední školy při vyučování. Jedná se o přestupek, kterým žák úmyslně zanedbává školní docházku. Je chápáno jako porušení školního řádu, současně jde o porušení školského zákona*“ (Metodický dokument MŠMT, 2017, s. 1).

Důležité je zmínit také definici pozdního příchodu, který se záškoláctvím souvisí. „*Rozumí se tím taková neomluvená nepřítomnost žáka, a to i opakovaná, která je na základě analýzy jejich příčin způsobena zpravidla nedbalostí žáka nebo osob odpovědných za výchovu, který trvá zpravidla pouze po část vyučování, a to obvykle na jeho počátku. Nepřítomnost ve vyučování v tomto případě není cílem žáka ani osob odpovědných za jeho výchovu*“ (Informace k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případě záškoláctví, 2014, s. 5).

1.2 Typologie záškoláctví

Typologie záškoláctví se většinou liší dle autorů a lze ji rozdělovat na několik typů.

Záškoláctví můžeme dělit na dvě základní skupiny, a to *záškoláctví impulzivního charakteru* a *záškoláctví plánované*. První typ je charakteristický tím, že je impulzivní a žák svou absenci ve škole neplánuje. Jeho reakce je náhlá, většinou se rozmyslí těsně před

příchodem, nebo opustí školu v průběhu dne. Druhý typ účelové záškoláctví se vyskytuje většinou tehdy, pokud má žák dle něj závažný důvod do školy nechodit – např. vyhnout se písemnému testu, zkoušení, či neoblíbenému předmětu (Martínek, 2015, s. 116).

Lazarová (1998, s. 27) uvádí 3 typy záškoláctví: záškoláctví jako reaktivní akt, záškoláctví jako výbuch a záškoláctví jako dobrá zábava. *Záškoláctví jako reaktivní akt* se ve velké míře shoduje s typem impulzivní záškoláctví od Martínka (2015). Dítě má strach, který většinou následuje po negativní předchozí zkušenosti a žák má strach z opakování. Protože se pak bojí trestu, který by nastal, většinou své rozhodnutí opět opakuje a trest tak oddaluje. Další typ *záškoláctví jako výbuch* je opět na podobné bázi jako plánované záškoláctví podle Martínka (2015). Dítě zamýšlí předem, že do školy nepůjde a důvodem může být šikana, strach z trestu, zkoušení apod. *Záškoláctví jako dobrá zábava*, poslední typ, je charakteristický tím, že dítě pobyt za školou bere jako zábavu, jeho strach je na velmi nízké úrovni, nebo chybí úplně a žák si s partou kamarádů užívá zábavy venku.

Hroncová a Kraus (2006, s. 236) rozdělují záškoláctví do pěti skupin, kdy se ve většině shodují s Lazarovou (1998). Prvním shodným typem je *záškoláctví jako zábava*, kdy čas tráví s partou přátel, protože jim to přijde lákavější a příjemnější, než pobyt ve škole. Omluvenky však řeší podvody. Dalším typem je *záškoláctví jako reaktivní akt*, kdy má dítě strach z šikany, neúspěchu, a proto se impulzivně rozhodne, že do školy nepůjde. Dalším typem, který se už však neshoduje s Lazarovou (1998) je *záškoláctví jako porušení sociální normy*, kdy zákon vymezuje povinnost dítěte do školy chodit a rodiče k této povinnosti vychovávat. Pokud se norma nedodrží, porušení je jak na straně žáka, tak na straně rodičů. *Záškoláctví u dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí* je typ, který se vyskytuje u dětí, kde je zanedbávána jak výchova, tak vzdělávání ze strany rodičů, či osoby, která je za tuto povinnost odpovědná. Posledním typem je *záškoláctví u celkově problémových dětí*, který je charakteristický pro děti s poruchami chování, jsou agresivní, lžou, nemají zájem o školu a většinou jsou z hlediska školní úspěšnosti nejslabší ve třídě.

Kyriacou (2005) rozděluje záškoláctví na několik kategorií a to: pravé, záškoláctví s vědomím rodičů, záškoláctví s klamáním rodičů, útěky ze školy a odmítání školy. *Pravé záškoláctví* znamená to, pokud žák do školy nechodí, ale rodiče jsou přesvědčeni o opaku. *Záškoláctví s vědomím rodičů*, někdy nazýváno jako skryté záškoláctví, je naopak to, kdy rodiče mají např. odmítavý přístup ke škole nebo přílišnou citovou vazbu k dítěti. *Záškoláctví s klamáním rodičů* je osobitý v tom, že děti dokážou rodiče přesvědčit o tom, že je jim nevolno, nebo že mají jiný důvod kvůli kterému nemohou jít do školy. Dá se těžko rozlišit od předchozího typu. *Útěky ze školy neboli interní záškoláctví*, děti přijdou na vyučování se

záměrem, aby se jim zapsala přítomnost do třídní knihy, avšak v průběhu dne odejdou. *Odmítání školy*, typ, který je charakteristický pro děti, ve kterých pomýšlení na školu vyvolává psychické potíže. Může to být následek deprese, úzkostí, nebo šikany ze strany ostatních žáků.

1.3 Legislativní ukotvení

Povinná školní docházka u nás byla zavedena v období tereziánské reformy v roce 1774 Marií Terezií (Kolář a kol., 2012).

Důležitým zákonem, který se dotýká povinné školní docházky je Školský zákon č. 561/2004 Sb., kde v § 22 nalezneme povinnosti žáků a studentů. Odstavec 1: *„Žáci a studenti jsou povinni řádně docházet do školy nebo školského vzdělávání a řádně se vzdělávat.“* Odstavec 2: *„Zletilí žáci a studenti jsou dále povinni dokládat důvody své nepřítomnosti ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem.“* Odstavec 3: *„Zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků jsou povinni zajistit, aby dítě a žák docházel řádně do školy nebo školského zařízení.“* Povinnost školní docházky je obsažena v § 36, odstavec 1: *„Školní docházka je povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku“* (Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon).

Dalším stěžejním dokumentem je Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. j. 10 194/2002-14 k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví. Článek I zahrnuje prevenci záškoláctví, odstavec 1 určuje, že školní řád dané školy stanoví dobu a způsob uvolnění dítěte z vyučování. Odstavec 2 zmiňuje, že školní docházku eviduje třídní učitel. Článek II obsahuje způsob omlouvání nepřítomnosti, řešení neomluvené nepřítomnosti a postup zúčastněných subjektů. Odstavec 1: *„Nepřítomnost nezletilého žáka základní a střední školy ve škole omlouvá v souladu s platnými právními předpisy zákonný zástupce žáka; zletilý žák omlouvá svou nepřítomnost sám“* (Metodický pokyn..., 2002).

Úmluva o právech dítěte (1991), která byla přijata na valném shromáždění OSN v New Yorku dne 20. listopadu 1989 je mezinárodní smlouva, která stanovuje občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva dětí. Článek č. 28 pojednává o právech dítěte na vzdělání. Odstavec 1 uvádí, že státy, které přijaly úmluvu, zavedou bezplatné a povinné základní vzdělání pro všechny děti, podporují jejich školní docházku a tímto snižují počet těch dětí, kteří nedokončí základní školu.

1.4 Způsob omlouvání nepřítomnosti žáka

Způsob omlouvání nepřítomnosti žáka je přesně vymezen v metodickém pokynu, které vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2002) k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví. Z tohoto pokynu vychází každá škola ve svém školním řádu. Absenci žáků vede třídní učitel. Nepřítomnost nezletilého žáka omlouvá zákonný zástupce v souladu s platnými právními předpisy, a to nejpozději do 3 kalendářních dnů. Zletilý žák si svou absenci může omlouvat sám. Škola však v obou situacích může požadovat jako součást omluvenky potvrzení od lékaře. O to se jedná však pouze v situaci, pokud nepřítomnost trvá více jako 3 dny. V individuálních případech, pokud se škola domnívá, že se jedná o zanedbávání školní docházky, může požadovat potvrzení i pokud nepřítomnost trvá méně jako 3 dny (Metodický pokyn..., 2002).

2 Příčiny

Podle Krause a Hroncové (2006) existuje více příčin, které vedou k záškoláctví. Dělí je na vnitřní a vnější, kdy obojí jsou něčím ovlivněné. Vnější příčiny jsou ovlivněné rodinným, školním a vrstevnickým prostředím. Vnitřní potom labilitou nervové soustavy, psychosociální nezralostí, emoční labilitou, nízkou úrovní intelektových schopností, poruchami chování a vztahují se k osobnostním charakteristikám jednotlivce. Nejsou schopni zvládnout zátěžové situace. Kyriacou (2005) zase uvádí příčiny, které zmínily přímo žáci/studenti a jsou to např. šikana, nudné hodiny, vysoké požadavky, problémy s učiteli, přísná atmosféra ve škole či odmítání ze strany školy. Naopak Novák (2014) se věnuje tzv. neurotickému záškoláctví a popisuje příklady a příčiny jeho vzniku. Objevuje se zde strach z posměchu spolužáků, obavy z hospitalizace, špatná adaptace při přestupu na novou školu, pocit nedostatečnosti či negativní vnímání svého postavení v rodině.

Nechuť ke vzdělávání, obavy ze školy, zkoušení nebo předmětů, nevhodná parta a s tím spojené nelegální mimoškolní aktivity, ale také rodiče bez odpovědnosti k povinnosti, aby se jejich dítě vzdělávalo uvádí Kolář a kol. (2012).

Martínek (2015, s.116) dělí záškoláctví na 3 skupiny: negativní vztah ke škole, vliv rodinného prostředí, trávení volného času a vliv party.

V dalších podkapitolách se budeme věnovat právě tomuto rozdělení a popisem jednotlivých skupin příčin.

2.1 Negativní vztah ke škole

Negativní vztah ke škole může být spojen se školní nezralostí. „*Školní zralost je chápána jako dosažení takového stupně vývoje, aby se dítě mohlo bez problému zapojit do výchovně-vzdělávacího procesu*“ (Bednářová a Šmardová, 2011, s. 2).

Dle Martínka (2015) může právě školní nezralost být příčinou toho, že mají děti negativní vztah ke škole, který přetrvává už od začátku školní docházky. Nezralé dítě neudrží pozornost, nedokáže se podvolit autoritě a špatně snáší odloučení od blízkých osob. Vyzdvihuje také podstatu prostředí školy a kladného vztahu ke škole. Dle něj, pokud se dítěti ve škole líbí a má k němu pozitivní vztah poté je to cesta k lepšímu učení a žák nemá důvod do školy nejít. U žáků, kteří jsou však slabší a mají nižší nadání dochází k trestání a zesměšňování nejen ze strany žáků, ale také učitele, a to vede k pocitu méněcennosti a vyhýbání se školy. Avšak problémy nastávají i na druhé straně, a to u žáků mimořádně nadaných, kdy především u vyšších ročníků dochází k zesměšňování žáků. Jako další příčinu zmiňuje vysoké požadavky a nároky

na žáky, a to především u víceletých gymnázií. Žáci se necítí ve škole dobře a rezignují, většinou se tam totiž nedostanou z toho důvodu, že by chtěli, ale protože to chtějí jejich rodiče. Důležité je tu zmínit i žáky se zdravotním postižením, kteří mohou být odmítáni svými spolužáky. Školní fobie může být také jednou z příčin. „*Jedná se o psychickou poruchu, která je vyvolávána nepřiměřeným strachem a úzkostí z různých předmětů, osob či situací vázaných na školní prostředí*“ (Martínek, 2015, s. 118). Celkově shrnuje příčiny negativního vztahu ke škole do 3 základních skupin: špatné přizpůsobení školnímu režimu, častá neúspěšnost vyplývající z nižší úrovně schopností nebo poruch učení, negativní mezilidské vazby (Martínek, 2015, s. 117–119).

Kraus a Hroncová (2006, s. 235) mezi tyto příčiny řadí zejména to, zda vyučování přináší dítěti osobnostní růst, obohacení, podporuje kreativitu a fantazii. Učitel by měl být způsobilý žáka v těchto složkách podporovat a rozvíjet, nadchnout žáka a řádně jej motivovat. S tím souvisí i pedagogické nedostatky učitelů, nezajímavý přednes vyučování, nedostatečná či chybějící motivace, nerespektování individuálních potřeb žáků či nespravedlivé hodnocení a chování učitele k žákům. Negativní vztah ke škole může být vyvolán také nesprávným výběrem vyučovacího oboru či předmětu vedoucí k nezájmu žáka. Nejen školní nezralost, ale také přechod na vyšší stupeň může být taktéž součástí příčiny záškoláctví. Důležitým faktorem je také vztah žáka a učitele, pokud je narušený od samého začátku, může v dítěti vyvolávat strach ze školy.

2.2 Vliv rodinného prostředí

Rodinu můžeme definovat jako „*institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Základem rodiny ve všech dosud známých společnostech je dyadický pár, tj. muž a žena, tj. nějaká forma manželství nebo partnerství, rodina je tedy postavena na partnerství. Výchozím znakem rodiny je existence alespoň jednoho dítěte bez ohledu na věk*“ (Kraus a Poláčková, 2001, s. 78).

Kraus a Hroncová (2006, s. 234–235) popisují vliv rodinného prostředí jako možnou příčinu záškoláctví především z toho důvodu, kdy rodiče neplní své povinnosti. Dítě je v tomto směru zanedbáváno a nejsou pro něj dostačující vzor. Důležitý vliv mají v tomto případě i výchovné styly. Autoritativní styl, kdy se dítě přísně trestá a ono hledá cestu pryč před těmito tresty, či liberální, kdy rodiče jeví nezájem o dítě, o jeho vzdělání a výchovu. Dítě má volnost a rozhoduje se samo. Oba výchovné styly mohou být příčinou v záškoláctví dítěte. Musíme

zmínit také rodiny s nízkým socio-kulturním postavením kdy největším problémem je neuspokojení základních potřeb dítěte (oblečení, výživa), a proto chybí ve škole.

Martínek (2015, s. 119) vyzdvihuje důležitost rodiny, která působí na dítě od úplného začátku. Příčinu patologického chování musíme hledat v rodině. Zmiňuje stejně jako Kraus a Hroncová (2006) výchovné styly – přílišné tresty, nezájem. Což má na dítě negativní dopad. Mnoho faktorů jako např. věk rodičů, vzdělání, sociální postavení působí na způsob výchovy. Špatný vliv může mít také početnost rodiny, kvalita rodinné výchovy, nejednotnost výchovného působení, ale také jednostranné zaměření rodičů na ekonomické a profesní aktivity, kdy péče o děti není taková, jaká má být, protože rodiče nemají čas a nahrazují ji penězi (Martínek, 2015, s. 119).

2.3 Trávení volného času a vliv party

Volný čas definujeme jako „*dobu svobodné volby činností, jsou pro člověka příjemné a přináší radost a dávají příležitost k rekreaci, odpočinku*“ (Pávková, 2002, s. 11).

Důležité je také popsat vrstevnickou skupinu, která se vyznačuje jako „*primární sociální skupina, která je typická pro děti a mládež. Je charakterizována blízkostí věkovou, názorovou, zájmy a často i životním stylem*“ (Bělík, Hoferková, Kraus a kol., 2017, s. 79).

Významnost sociálního postavení ve vrstevnické skupině zmiňuje Kraus a Hroncová (2006). Žáci, kteří jsou osamocení, nikdo s nimi nenavazuje přátelství a komunikaci se snaží svým chováním udělat dojem na spolužáky. Nechodí do školy, jsou agresivní a vyhledávají party dětí, kde budou pochopeni. Vrstevnické skupiny se většinou chovají proti společenským normám, jak ve sféře školství, tak postojí k autoritám. Pokud je však žák chápán v takové skupině dětí, může to být také příčina záškoláctví.

Martínek (2015) navazuje na předchozí příčinu – vliv rodinného prostředí. Pokud dítě nemá pevné zázemí v rodině, hledá uspokojení ve vrstevnických skupinách, kde se vyskytuje často patologický program. Nemusí se to objevovat však pouze v nefunkční rodině, i ve funkční dítě může inklinovat k partě kamarádů, kde má vysokou pozici, či je pochopen a přijímá stejné normy. U nás vznikají především u mladistvých party a gangy s kriminálním obsahem. Tyto skupiny začnou porušovat normy – začnou chodit za školu, kouřit, požívat alkohol a jiné návykové látky.

3 Prevence

Prevenci můžeme definovat jako „*soustavu opatření, která mají předcházet nějakému společensky nežádoucímu jevu, např. agresivnímu chování, delikvenci, záškoláctví, závislostnímu chování*“ (Bělík, Hoferková, Kraus a kol., 2017, s. 67).

Prevenci dále dělíme na primární, sekundární a terciární. Pokud se bavíme o primární prevenci rizikového chování, ta má za úkol předcházet nebo minimalizovat rizikové projevy chování. Je to ale také výchova k rozvoji žádoucího chování, ke zdravému životnímu stylu a zvládání situací, které jsou pro dítě zátěžové. Primární prevenci dělíme na specifickou a nespecifickou. Specifická primární prevence je zaměřena na cílené předcházení rizikových projevů. Je zaměřena na tu část populace, u které je možno předpokládat vývoj rizikového chování. Většinou se pracuje s menšími skupinkami a jsou jasně dané interaktivní programy. Nespecifická primární prevence představuje ty aktivity, které slouží taktéž k předcházení vzniku či dalšího vývoje nežádoucího chování, avšak nejsou na něj přímo zaměřeny. Jsou zde zařazovány hlavně volnočasové aktivity, které však musí vést děti k společenskému a žádoucímu chování.

Hlavním cílem sekundární prevence je zabránit rozvinutí rizikového chování. Je to poskytnutí pomoci někomu, kdo už problém má, ale není rozvinut do velké míry.

Terciární prevence je zaměřena na minimalizaci rizik a rozsahu škod v důsledku rizikového chování. Překrývá se s léčbou, která může být realizována ambulantně či formou pobytu (Martanová a kol., 2012. s. 5-6).

Podle metodického dokumentu MŠMT (2017) můžeme prevenci dělit na nespecifickou primární prevenci, specifickou všeobecnou primární prevenci a specifickou selektivní a indikovanou prevenci. Nespecifická primární prevence zaměřená přímo na záškoláctví zahrnuje především vytváření a posilování kladného vztahu nejen ke škole, ale i pedagogům, spolužákům a ostatním autoritám a zaměstnancům na škole. Důležité je také podporování zdravého školního klimatu a nabízení zájmových útvarů, které působí mimo školu. Specifická všeobecná primární prevence má za úkol seznámit jak rodiče, tak žáky s chodem školy a školním řádem, s preventivní strategií a programy a v neposlední řadě s vnitřním řádem školského zařízení. Cílem specifická selektivní a indikované prevence je zahájit v dostatečně včasnou dobu programy pro rizikové jedince či skupiny zaměřené na prevenci ale také spolupráci s odborníky – pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, nebo odborníky z neziskových organizací.

Dle výše uvedeného dokumentu největší roli při prevenci proti záškoláctví může mít pedagog, především pak třídní učitel, který ve své třídě tráví nejvíce času. Skoro každý den žáky pozoruje a na základě toho dokáže poznat, zda někdo z žáků své chování v poslední době změnil. Důležitou úlohou pedagoga je především být pozitivním vzorem v chování pro své žáky a vytvořit příjemnou školní atmosféru ve třídě. Důležité je také prostředí školy, aby si děti vytvořily ke škole kladný vztah, s tím souvisí i výzdoba třídy. Zapomenout by se nemělo na vztahy jak mezi učitelem a žáky, tak i žáky mezi sebou. S tím mohou pomoci tzv. třídnické hodiny, které však nejsou ukotveny v legislativě. Třídní učitel může tímto způsobem každé ráno přivítat žáky, vést krátký rozhovor a udělat si přehled o docházce ještě před zahájením vyučování. Třídnické hodiny mohou vést také k tomu, aby se každý žák cítil komfortně, aby nedocházelo k ponižování a utvářelo se pozitivní sociální klima. Pokud jsou tyto hodiny zapojeny do specifické všeobecné primární prevence, je důležité, aby pedagog pracoval interaktivní zážitkovou pedagogikou, skrze ostatní témata rizikového chování (Metodický dokument MŠMT, 2017).

3.1 Prevence ze strany školy

Je třeba prevenci ve škole věnovat velkou část pozornosti a zajišťovat ji komplexně především z toho důvodu, že záškoláctví spadá mezi sociálně patologické jevy (MPSV, 2014, s. 6). „*Sociálně patologické jevy jsou takové jevy, které se negativně odchyľují od norem a hodnot uznávaných v dané společnosti*“ (Bělík, Hoferková, Kraus a kol., 2017, s. 80).

Vedení školy prevenci koordinuje a spolupracuje s pedagogy, výchovnými poradci, školními metodiky prevence a školními psychology, ale i školskými poradenskými zařízeními (PPP, SPC). Prevence ze strany školy by měla obsahovat několik bodů.

Stanovení plánu a koordinace poskytování poradenských služeb ve škole – ředitel školy by měl zajistit poskytování poradenských služeb ve škole podle vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Poradenské služby by měly být zaměřeny především na prevenci školní neúspěšnosti, primární prevenci sociálně patologických jevů, kariérové poradenství, podporu při integraci a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, péči o vzdělávání mimořádně nadaných ale také průběžnou a dlouhodobou péči o žáky s výchovnými či výukovými obtížemi.

Zmapování a navázání spolupráce se školskými poradenskými zařízeními a zařízeními preventivně výchovné péče v regionu – to zahrnuje např. neziskové organizace, rodinné a sociální centra nebo dobrovolnické programy.

Zmapování a navázání spolupráce s poskytovateli sociálních služeb v regionu – škola by měla být schopna poskytnout informace rodičům a žákům, na koho se mohou obrátit pro pomoc při sociálním znevýhodněním nebo nepříznivé sociální situaci.

Informování žáků – třídní učitel na začátku školního roku seznámí žáky se školním řádem a poskytne jim informace o poradenských službách, které poskytuje škola či poradenské zařízení.

Informování rodičů – třídní učitel by si měl na začátku roku sjednat třídní schůzku s rodiči. Důležité je zde zmínit povinnou školní docházku a práva a povinnosti s ní spojenou. I rodiče musí být informováni jako žáci o poradenských službách, kterých mohou využít.

Kontakt učitele s žáky – učitel by měl děti motivovat, mít pro děti pochopení a podávat jim pomocnou ruku, pokud je to potřeba. Důležitá je také komunikace, aby dítě vědělo, že se může kdykoliv svěřit se svým problémem.

Práce s kolektivem – při kolektivních pracích se děti naučí hodnotám, jako je například solidarita. Vytváří se pozitivní mezilidské vztahy.

Semináře, aktivity, přednášky zaměřené na prevenci – jsou to především programy, které cíleně předchází nežádoucím jevům a konkrétním problémům.

Spolupráce a komunikace školských osob – je třeba, aby osoby ve škole spolu dostatečně komunikovaly a bezproblémově spolupracovaly. I tohle přispívá k pozitivnímu prostředí a předchází sociálně patologickým jevům. Třídní učitel by měl být schopen kdykoliv při problému kontaktovat např. školního metodika prevence a na společné spolupráci problém řešit (Informace k postupu orgánu..., 2014).

3.1.1 Školní poradenské pracoviště

„Poradenství ve školním prostředí lze pojímat jako vztah dvou jedinců nebo jedince a skupiny, který se utváří za účelem nalézt oboustranně přijatelné cesty k řešení výchovně-vzdělávacích problémů žáků“ (Kolář a kol., 2012, s. 101).

Ředitel odpovídá za poskytování poradenských služeb a vytváření preventivních programů, které poskytuje obvykle školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog nebo školní speciální pedagog. Tyhle služby by měly být uváděny cílevědomě do souladu se službami školských poradenských zařízení v regionu.

Výchovný (kariérový) poradce se zabývá především integrací žáků se speciálně vzdělávacími potřebami či nadaných žáků a kariérovým poradenstvím (Miovský a kol., 2015).

Činnost výchovných poradců je vymezena § 34 zákona č. 395/1991 Sb., o školských zařízeních a vyhláškou č. 130/1980. V praxi je to tak, že učitel má vedlejší funkci, a to

výchovného poradce, kdy se zaměřuje na pedagogické poradenství a další cesty ve studiu či povolání žáků (Bendl, Hanušová a Linková, 2016).

Školní psycholog a speciální pedagog doplňují činnost výchovného poradce a školního metodika prevence. Se změnami společnosti se rozšířila poptávka školních psychologů na českých školách. Jeho práce je zaměřena na práci se žáky, rodiči i pedagogy a obsahuje činnosti konzultační, diagnostické, informační a poradenské. Speciální pedagog se zaměřuje na integrované žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich následnou podporu. Spolupracuje s odborníky a má vliv na podmínky pro integraci žáků s handicapem (Bendl, Hanušová a Linková, 2016).

Prevenčí rizikového chování se zabývá školní metodik prevence (Miovský a kol., 2015).

3.1.2 Školní metodik prevence

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže z 1. ledna 2001 vymezuje funkci školního metodika prevence a ukotvuje realizaci Minimálních preventivních programů (Bendl, Hanušová a Linková, 2016).

„Minimální preventivní program je obecný/modelový rámeček pro školní preventivní program“ (Miovský a kol., 2015, s. 98).

Funkce musí být povinně zavedená na každé škole, kdy ředitel pověří vhodného pedagoga, který má za svou vedlejší činnost zvýšený osobní příplatek. Spolupracuje na přípravě Minimálního preventivního programu, účastní se jeho realizace a poté vyhodnocení jeho účinnosti. Podává odborné informace z odvětví prevence učitelům a ostatním zaměstnancům. Pozoruje příčiny vzniku a projevy sociálně patologických jevů ve součinnosti s pracovníky školy. Navrhuje opatření k jejich odhalení či řešení rozvinutých problémů (Bendl, Hanušová a Linková, 2016).

Školní metodik prevence je zaměřen na činnosti metodické, informační, koordinační a poradenské. Mezi metodické a koordinační patří zejména tvorba a kontrola realizace preventivních programů, vedení a vzdělávání učitelů v okruhu prevence, koordinaci a účasti na realizaci aktivit spojených s prevencí, dohlížení na spolupráci školy a orgány státní správy a samosprávy, vedení písemných záznamů pro doložení rozsahu a obsahu jeho činnosti. Mezi informační činnosti pak řadíme především předávání odborných informací o rizikovém chování, prezentování výsledků školy v preventivní práci, poradenství a spolupráce s učiteli při pozorování varovných náznaků rizikového chování (Miovský a kol., 2015).

4 Řešení záškoláctví

Hlavní roli při řešení záškoláctví hraje to, co záškoláctví zapříčinilo. Tudiž hlavním úkolem pedagoga, rodiče či psychologa je najít příčiny toho, proč dítě do školy nechodí. Vždy je lepší této problematice předcházet než ji muset napravovat, protože je to velice obtížné. Příčiny mohou být u žáků rozličné proto nelze využívat všeobecné řešení. Důležitá je spolupráce všech, kteří mají k dítěti blízko a dobře jej znají, a především porozumění mu (Metodický dokument MŠMT, 2017).

4.1 Doporučené postupy pro rodiče

Rodiče mají k dítěti nejbližší, proto mohou mít nejvýraznější roli v nápravě. Především by měli porozumět svému dítěti a pochopit jeho emoce, poskytnout mu pomoc a být mu oporou, aby vědělo, že není sám. Důležité je také popřemýšlet o svých výchovných přístupech ale také o svém chování, popřípadě to změnit, aby se dítě doma cítilo co nejlépe. Učit ho asertivnímu chování a vždy ho ocenit, aby nemělo strach z neúspěchu. Komunikovat s dítětem o jeho nežádoucím chování, všimnout si každého znamení, které by mohlo k záškoláctví směřovat. Pokud se dítě záměrně škole vyhýbá, je potřeba včas vyhledat pomoc u odborníků a ve spolupráci s nimi problémy odstranit (Martanová, 2012, s. 22).

4.2 Doporučené postupy pro pedagoga

Lazarová (1998) popisuje přístupy k záškoláctví ze strany pedagoga. Pokud se jedná o občasné a nepravidelné záškoláctví, hlavní úlohu při řešení situace má právě učitel ve spolupráci s rodiči. Školní psychologové doporučují několik zásad, jak s dítětem jednat:

1. Důležité je být ve spojení s rodiči, pokud se jedná o rizikové dítě a záškoláctví co nejdříve odhalit.
2. Důsledně pozorovat a sledovat, zda se omluvenky nevyskytují ve stejných dnech, časech či zda nehraje roli určitý vyučující, kvůli kterému žák do školy nechodí.
3. Rozebrat případ s rodiči a psychologem, vytvořit si dostatek času a prostoru.
4. Pokud je příčinou školní situace, je zapotřebí nastolit změnu a vytvořit dlouhodobé opatření, aby se situace neopakovala.
5. Pokud se záškoláctví rozvinulo a přidává se k němu i další nežádoucí chování, je zapotřebí začít spolupracovat s pedagogicko-psychologickou poradnou či speciálně-pedagogickými centry.
6. Sledovat vztahy mezi spolužáky a snažit se zjistit, jaké postavení má žák ve třídě.

7. Pokud se dítě pedagogovi nebo rodiči bojí svěřit, měl by být poslán k psychologovi.
8. K případu, který už se vyřešil by se nemělo vracet a dítěti by se mělo důvěřovat.
9. Být s rodiči v úzkém kontaktu, aby další případný problém byl co nejrychleji odhalen.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2017) doporučuje postup pro pedagogy při řešení záškoláctví.

Při kontaktu s dítětem je důležité ho neodsuzovat a chovat se k němu přátelsky, nenálepkovat dítě a hovořit přímo o jeho nežádoucím chování. Zajímat se o to, jak své chování hodnotí s odstupem času a jak dítě tuhle situaci prožívalo. Pokud dítě opravdu stojí o to, změnit své chování, je důležité hledat společné cesty k nápravě a vytvořit mu příjemné podmínky jak ve škole, tak v rodině.

Podstatné je také komunikace s rodiči, pedagog by se měl vžít do jejich situace, porozumět jim a jejich emocím. Vést je v komunikaci k oddělování osobnosti dítěte a jeho nežádoucím chování. Koncentrovat se na to, co by rodiče měli udělat, aby se situace zlepšila. Na konci rozhovoru shrnout, co bylo dohodnuto a domluvit se na následném sezení, kde se probere situace a její zlepšení.

4.3 Postup školy

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2002) v metodickém pokynu k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování uvádí také postup školy v případě vysokého počtu neomluvené či omluvené nepřítomnosti.

Pokud je nepřítomnost neomluvená či příliš vysoká omluvená nepřítomnost, poté třídní učitel musí kontaktovat výchovného poradce, který má za úkol při vysoké omluvené nepřítomnosti ověřit její věrohodnost. Formou pohovoru se zákonnými zástupci či zletilým žákem lze řešit neomluvená nepřítomnost do součtu 10 vyučovacích hodin, na který jsou pozváni doporučeným dopisem. Na pohovoru učitel seznámí účastníky s dalšími následky při zvyšování počtu neomluvených hodin, a především se upozorní na povinnost danou zákonem o školní docházce. Provede se zápis z pohovoru, který obsahuje způsob nápravy dohodnutý mezi členy. Ten poté zákonní zástupci či zletilý žák podepíše a obdrží kopii.

Pokud neomluvená nepřítomnost žáka přesáhne více jak 10 vyučovacích hodin, ředitel svolá výchovnou komisi. Jejími účastníky jsou ředitel školy, třídní učitel, zákonný zástupce, výchovný poradce, školní metodik prevence, zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí či jiní odborníci. Na konci výchovné komise se provede zápis, který všichni účastníci podepíší.

V případě, že se neomluvená nepřítomnost i nadále zvyšuje a přesáhne 25 vyučovacích hodin, má ředitel ohlašovací povinnost zaslat oznámení o trvajícím záškoláctví orgánu sociálně-právní ochraně dětí.

Jestliže záškoláctví pořád trvá a opakuje se během roku, ředitel zasílá oznámení Policii ČR, kde budou zákonní zástupci podezření ze spáchání trestného činu ohrožení mravní výchovy mládeže a zanedbání školní docházky.

S takovými žáky, kteří se opakovaně dopouští neplnění školní docházky spolupracuje kurátor pro děti a mládež, ten poté dále spolupracuje i se školou a zákonnými zástupci

4.4 Úloha OSPOD

Sociálně-právní ochranu dítěte vymezuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. §1 odstavec 1 stanoví: „*Sociálně-právní ochranou se rozumí zejména:*

- a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,*
- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,*
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,*
- d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině“* (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Sociálně-právní ochrana dětí se pak zaměřuje na ohrožené děti, uvedené v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí § 6 a na ty, u kterých rodiče neplní své povinnosti. Patří sem i děti, které vedou nečinný a nemorální život (neplní povinnou školní docházku, požívají návykové látky, spáchaly trestný čin...)

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2014) vydalo Informace k postupu orgánu sociálně-právní ochrany dětí v případech záškoláctví, kde je popsána úloha OSPOD v případě záškoláctví. Pokud rodiče neplní své povinnosti či dítě zanedbává školní docházku, jde tu o ohrožené dítě, které ke své ochraně potřebuje pomoc OSPOD. Než však zasáhne, musí mít důvodné podezření, že se jedná o negativní ovlivňování vývoje dítěte. K tomuto kroku se tudíž přistupuje až tehdy, pokud práce školy a zákonných zástupců, či nabízené služby nepřinesly nápravu. Dříve než se podá podnět OSPOD musí mu předcházet dokumentace, která obsahuje práci školy s dítětem a zákonnými zástupci a je zde uvedeno, že se jedná o ohrožení vývoje dítěte. Sociálně-právní ochrana se poskytuje k ochraně práv dětí, ke zlepšení funkcí rodiny a pomoci jim. Tudíž se nejedná o vymáhání povinností uložených školským zákonem nebo školním řádem.

Ve spolupráci s rodiči a dítětem OSPOD vypracuje Individuální plán ochrany dítěte, který obsahuje příčiny ohrožení; opatření, která je třeba přijmout; pomoc, která je třeba rodině poskytnout; časový plán provádění opatření a poskytování pomoci.

Pořádat se může i případová konference, kterou pořádá OSPOD s rodiči a dalšími přizvanými hosty, kterými může být např. třídní učitel či jiná osoba, která má v tomto případě roli. Cílem konference je nastavení podmínek, které dítěti pomohou se do školy vrátit a pravidelně do ní docházet.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v § 13 odstavci 1 vymezují výchovná opatření, jestliže to vyžaduje zájem dítěte. Obec s rozšířenou působností, nebo soud může:

- napomenout toho, kdo ohrožuje péči o dítě (dítě, rodiče, zákonní zástupci),
- stanovit dohled nad dítětem ve spolupráci se školou, či jinými zařízeními,
- omezit působení škodlivých vlivů na výchovu dítěte, a to například zákazem nevhodných míst pro dítě (akce, zařízení),
- uložit dítěti nebo osobám odpovědných za výchovu povinnost navštěvovat poradenské služby, či setkání se zapsaným mediátorem.

EMPIRICKÁ ČÁST

5 Aktuální zhodnocení zkoumané problematiky

Zhodnocení aktuálního stavu řešené problematiky je zkomponováno z několika výzkumů v rámci bakalářských prací na téma Záškoláctví, které jsou volně dostupné v systému Theses.cz. Jsou seřazeny o od nejnovějších prací po starší.

Nejnovějšími pracemi, které se zabývají tímto tématem jsou *Záškoláctví pohledem pedagogů* a *Záškoláctví optikou sociální deviace a protiprávního jednání* obojí z roku 2021.

Záškoláctví pohledem pedagogů se zabývá záškoláctvím z pohledu pedagogů a v empirické části jsou zkoumány zkušenosti pedagogů s řešením záškoláctví a cílem práce je zjistit, jaké jsou nejefektivnější postupy k řešení záškoláctví.

Výsledky výzkumu v práci nám ukazují, že všichni respondenti se alespoň jednou setkali s problematikou záškoláctví a mezi nejčastější příčinu patří strach z testu či zkoušení. Další příčinou může být nevhodné školní prostředí, nechtíc jít do školy, vliv party nebo špatný styl výchovy v rodinném prostředí. Uvádí, že nejlepším prostředkem, díky kterému dojdou k odhalení záškoláctví jsou omluvenky. Důležitou strategií je i komunikace s rodiči a se žákem. Mezi prevencí poté řadí každoroční seznamování se školním řádem, absencí v různých předmětech a jejich dopady, jak správně vypsát omluvný list. Respondenti poté uvádí, že pokud si neví rady s rizikovým problémem žáka, obrací se na výchovného poradce, nebo školního metodika prevence. Nejúčinnějším prostředkem k řešení je poté rychlé jednání a včasné informování zákonných zástupců a zjištění příčiny (Davidová, 2021).

Diplomová práce *Záškoláctví optikou sociální deviace a protiprávního jednání* se zabývá objasněním důvodů vedoucích k deviacím a informovanosti o téhle problematice. Dotazníku se zúčastnilo 28 učitelů a 103 žáků.

V první otázce, která se zabývala zkušenostmi žáků se záškoláctvím byly odpovědi: škola není důležitá 7,8 %, setkání se záškoláctvím 63,1 %, neomluvená absence 19,4 %, omluvenka bez vážného důvodu 65,1 %, zfalšovaná omluvenka 14,6 % a bylo za školou 18,5 %. Další část bylo věnována zkušenostem učitelů se záškoláctvím: setkání se záškoláctvím 82,6 %, považuje záškoláctví za velký problém 56,5 %, problém s omluvenkami, neomluvené absence a falešné omluvenky 95,6 %. Na otázku, proč žáci nejčastěji ve škole chybí byli nejčastější odpovědi, že se ve škole nudí nebo mají strach z testu či zkoušení (Skopalová, 2021).

Role metodika prevence v prevenci rizikového chování na ZŠ z roku 2020 se zabývá primární prevencí rizikových projevů na ZŠ. V rámci výzkumu je hlavní cíl zmapovat úlohu a práci školního metodika prevence. Z výsledků plyne, že ZŠ mají primární prevenci a

informovanost žáků o problematice dostačující, především díky vytváření preventivních programů. Důležitá je také délka praxe u školních metodiků prevence, protože mají větší zkušenosti (Žáčková, 2020).

Bakalářská práce z téhož roku s názvem *Příčiny a prevence záškoláctví u žáků na druhém stupni základní školy* se v empirické části zabývá pohledem učitelů na problematiku záškoláctví a hlavním cílem je zjistit jejich názor. Z výzkumu se autorka dozvěděla, že všichni respondenti berou záškoláctví jako protispolečenský jev a důležitou roli při zjišťování, zda se jedná o záškoláctví hraje třídní kniha a docházka. Další otázkou byla, jak přistupují k prevenci záškoláctví, kdy u většiny respondentů zazněly preventivní programy (Kotěšovcová, 2020).

V roce 2018 byla napsána bakalářská práce s názvem *Strategie pro řešení a odhalování záškoláctví na druhém stupni základních škol*. Práce se zabývá záškoláctvím a v empirické části je zkoumáno, jak výchovní poradci a školní metodikové prevence záškoláctví odhalují, jak je řeší a kde a jak žáci za školou tráví volný čas.

Z výzkumu plyne, že strategie, které používají respondenti k odhalení záškoláctví patří především rozhovor s rodiči, žákem a lékařem ale také vytipování si dítěte a zvýšení pozornosti na jeho chování a jednání. Dále zjišťuje, že nejčastějším typem je právě záškoláctví, dalšími typy je skryté buď s klamáním nebo vědomím rodičů. Mezi důvody záškoláctví se nejčastěji vyskytovala lenost, špatný zdravotní stav, rodinné prostředí, výchova, šikana, omamné látky nebo dokonce vášnivý koníček, který dítě upřednostňuje před školou. Místa, kde žáci tráví čas za školou zmiňovali nejčastěji respondenti domov, výlet s rodiči, toulání po městě. Z výzkumů také vyšlo, že i když jsou přesně daná pravidla, jak postupovat při řešení záškoláctví, vždy je nutné se zaměřit individuálně na každý případ. Respondenti zmiňovali domluvu s rodiči, kurátorem pro děti a mládež, hlášení na OSPOD (Strašilová, 2018).

Práce *Specifika spolupráce pedagogů a orgánu sociálně-právní ochrany dětí při záškoláctví* z roku 2018 se zabývá charakteristickými rysy mezi spoluprací kurátora a základní školy. Z výzkumu se pak autorka dozvěděla, že nejčastějšími hlasateli problému u žáka je škola, v ojedinělých případech rodiče. Škola ohlásí telefonicky kurátorovi problém, poté na vyžádání sepíše zprávu, ve které problémy rozepisuje. Většina kurátorů však preferuje písemnou formu, osobní setkání je poté spíše doplňující. Návrhy kurátorů na zefektivnění spolupráce potom bylo vytvoření pracovních skupin, finanční odměňování pedagogů, ochota pedagogů sdělovat všechny potřebné informace, či zřídit službu doprovod dítěte do školy (Běhanová, 2018).

Bakalářská práce s názvem *Záškoláctví z pohledu výchovných poradců – jejich zkušenosti s výskytem a řešením na středních odborných školách* z roku 2017 se zabývá

především zjištěním zkušeností výchovných poradců, postupů při řešení a případně snížení záškoláctví. Závěr výzkumné šetření přinesl, že všichni respondenti mají negativní zkušenost se záškoláctvím, a především postojem žáků ke školní docházce. Záškoláctví se snaží spíše předejít než ho poté řešit, proto s žáky ihned komunikují. Z šetření dále plyne, že výchovní poradci i přes negativní zkušenosti mají velký zájem o problematiku záškoláctví (Hrušková, 2017).

Výzkumem na téma záškoláctví se zabývá také Česká školní inspekce, která každoročně ve své výroční zprávě za uplynutý školní rok, která obsahuje souhrnné poznatky o stavu vzdělávání a vzdělávací soustavy v České republice. Důležité jsou pro tuhle práci výzkumy ze základních škol, které se objevují v kapitole Prevence rizikového chování žáků.

Výroční zpráva za školní rok 2017/2018 podala informace o tom, že funkce školního pedagoga je ustanovena na většině škol (92,7 %) avšak v 21,7 % škol zároveň vykonávají funkci výchovného poradce. Záškoláctví patřilo mezi nejčastější projevy rizikového chování. Počet zameškaných hodin na jednoho žáka byl 93,3 a podíl žáků s neomluvenou absencí 2,4 %. Podíl neomluvených hodin ze všech zameškaných tvořil 1 % (Výroční zpráva České školní inspekce, 2017/18).

Ve Výroční zprávě za školní rok 2018/2019 bylo nejčastější formou rizikového chování opět záškoláctví (43,8 %). Funkce školního metodika prevence je ve většině škol (96,1 %) (Výroční zpráva České školní inspekce, 2018/2019).

Výroční zpráva za školní rok 2019/2020 podává informace o výskytu identifikovaných případů rizikového chování (podíl škol v %) na nejvyšším místě je opět dlouhodobě záškoláctví s 51,4 %. Funkce školního metodika prevence je ve většině škol (95,7 %), avšak oproti loňskému roku kleslo o 7,6procentního bodu působení na téhle pozici ředitelů (nyní 11,1 %) (Výroční zpráva České školní inspekce, 2019/2020).

6 Metodologie výzkumu

Kapitola se zabývá metodologií výzkumu. Obsahuje cíle a výzkumné otázky, dále metodu sběru dat, výběr respondentů a analýzu dat.

6.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Výzkumná část je stejně jako teoretická část zaměřena na problematiku záškoláctví. Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit zkušenosti školních metodiků prevence se záškoláctvím na 2. stupni ZŠ.

Dílčí cíle výzkumného šetření jsou:

- zjistit, jaké vnímají respondenti nejčastější důvody při záškoláctví,
- zjistit efektivní postupy při řešení záškoláctví,
- objasnit s kým a na jaké bázi se spolupracuje při řešení záškoláctví,
- zjistit, jaká je spolupráce s rodiči a jejich prvotní reakce,
- zjistit, jaká je spolupráce s OSPOD.

Hlavní výzkumná otázka zní: Jaké jsou u školních metodiků prevence efektivní postupy při řešení záškoláctví a s kým se spolupracuje?

Dílčí výzkumné otázky:

- Jaké vnímají respondenti hlavní důvody záškoláctví?
- Jaké jsou efektivní postupy řešení záškoláctví na základní škole?
- S kým a na jaké bázi se spolupracuje při řešení záškoláctví?
- Jaká je spolupráce s rodiči při řešení záškoláctví a jaká se jejich prvotní reakce z pohledu školního metodika prevence?
- Jaká je spolupráce s OSPOD?

6.2 Metoda sběru dat

Výzkum byl realizován pomocí kvalitativního výzkumu. Tento typ jsem zvolila především proto, že chci zjistit zkušenosti respondentů se záškoláctvím a jejich pocity. Strauss a Corbinová (1999) ve svých důvodech, proč zvolit kvalitativní metodu uvádějí také to, že se využívá k porozumění a odhalení toho, co je podstatou jevu, snaží se odhalit zkušenosti a slouží k získání nových názorů a detailních informací.

Metodou sběru dat je aplikován polostrukturovaný rozhovor, otázky byly předem připravené, avšak v průběhu se jejich pořadí měnilo, či se jsem dodala doplňující otázky, které

byly v tu danou chvíli na místě. Polostrukturovaný rozhovor je zaměřen na hlavní téma záškoláctví, avšak otázky byly volnější a přeskakovalo se jejich pořadí, aby měl respondent možnost se rozvyprávět právě o svých zkušenostech. Respondenti díky tomu mohli sdělit své pocity a samy dodat, co potřebovali. Získala jsem mnoho informací a mohla jsem proniknout do problémů, co respondenti řeší a jejich zkušeností.

6.3 Výběr respondentů

Výzkumným souborem jsou školní metodikové prevence, kteří působí na 2. stupni ZŠ. Školní metodikové prevence jsem vybrala se záměrem, protože právě oni se zabývají nejvíce problematikou záškoláctví a mají nejvíce zkušeností. Výzkum byl prováděn na základních školách v jihomoravském kraji. Bylo dotazováno 6 respondentů jejichž výběr byl záměrný. Kontaktovala jsem metodiky e-mailem, kde jsem uvedla účel a cíl mé bakalářské práce a požádala o rozhovor. Dle jejich ochoty a dobrovolnosti byli zařazeni.

S každým respondentem jsem se dohodla na schůzce, z toho 2 schůzky probíhali online formou z důvodu epidemiologické situace. Rozhovor probíhal na škole, kde metodik působí a trval přibližně 30 minut. Celý rozhovor byl nahráván na diktafon (se souhlasem respondentů).

Výzkum probíhal od listopadu do prosince a všichni respondenti působí ve městech. Celkem jsem oslovila více respondentů, avšak bylo obtížné najít ty, kteří mají se záškoláctvím zkušenosti. Metodikové, kteří působí na vesnicích mají minimální zkušenosti, proto se do mého výzkumu zapojili metodici z větších měst, kde je problematika rozsáhlejší a vyskytuje se častěji.

Respondentům byl vysvětlen účel práce a byli informováni o nahrávání rozhovoru. Také byli ujistěni o anonymitě.

6.4 Analýza dat

Rozhovory jsem přepsala z nahrávek do textové podoby a začala s analýzou dat formou otevřeného kódování. Rozhovorům jsem přidělila kódy a vzniklo mi 7 kategorií na základě přidělených kódů a podobnosti. Rozhovory byli vtištěné na papíře, pracovala jsem s tištěnou formou.

7 Výsledky výzkumného šetření

V této kapitole interpretuji výsledky výzkumného šetření a popis respondentů, které jsou na základě anonymity označeni jako R1 – R6. Jejich řazení je na základě jejich délky jejich působení na pozici školního metodika prevence (od nejkratší po nejdelší).

RESPONDENTI	POHLAVÍ	DÉLKA PŮSOBENÍ V ROLI METODIKA PREVENCE	MÍSTO, KDE PŮSOBÍ
Respondent 1 (R1)	Žena	4,5 roku	Město
Respondent 2 (R2)	Muž	6 let	Město
Respondent 3 (R3)	Žena	12 let	Město
Respondent 4 (R4)	Žena	13 let	Město
Respondent 5 (R5)	Žena	17 let	Město
Respondent 6 (R6)	Žena	18 let	Město

Kategorie:

1. Výskyt záškoláctví
2. Efektivita a realizace prevence
3. Důvody záškoláctví
4. Odhalení záškoláctví
5. Postupy při řešení záškoláctví
6. Spolupráce s rodiči
7. Spolupráce s ostatními účastníky

7.1 Výskyt záškoláctví

RESPONDENTI	ZÁŠKOLÁCTVÍ JAKO NEJROZŠÍŘENĚJŠÍ JEV NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE
R1	NE
R2	NE
R3	NE
R4	NE
R5	NE
R6	NE

Můžeme si myslet, že záškoláctví je problematika, se kterou se potýká zejména ve velkých městech mnoho škol a jedná se o rozšířený jev. Avšak pravděpodobně existuje daleko více problémů, které školní metodici prevence musí řešit, než je záškoláctví. Všech 6 respondentů uvedlo, že záškoláctví není nejčastější případ, který musí řešit.

„Nemohu říct nejčastější, spíše bych řekla běžný“ (R4).

„Myslím si, že má většinové zastoupení, ale asi nedokážu říct, že je to nejčastější problém.

Vyskytuje se často, ale je i mnoho dalších věcí, které jsou potřeba řešit“ (R5).

„To určitě ne, máme tu i dalekou častější případy než záškoláctví“ (R1).

Polovina dotázaných přitom uvedla častější problémy, které musí řešit na pozici školního metodika prevence.

„No spíš si myslím, že to je u nás ten nejmenší problém. Nejčastější případ je bohužel sebepoškození a poruchy příjmu potravy“ (R6).

„Nejčastějším případem určitě není záškoláctví, ale spíše vulgarita, agresivita a celkově porušování školního řádu“ (R3).

„Ne, častěji řešíme vztahy v kolektivu a jevy v souvislosti s používáním/zneužíváním mobilních telefonů. Což se v dnešní době dalo čekat a bojím se, že to bude horší a horší. Nakonec to bude jediný a nejčastější případ, který se bude řešit“ (R2).

Je tedy velmi pravděpodobné, že z odpovědí respondentů můžeme vytvořit shrnutí, že záškoláctví není nejčastějším problémem, který musí řešit. Každý školní metodik prevence však uvádí jiný nejčastější případ, tudíž lze říct, že patrně každá škola řeší jiné nejčastější případy.

7.2 Efektivita a realizace prevence

RESPONDETI	REALIZACE PREVENCE NA ZŠ
R1	Ano, primární prevence
R2	Ano, primární prevence
R3	Ano, primární prevence, minimální preventivní program
R4	Ano, primární prevence
R5	Ano, primární prevence, minimální preventivní program
R6	Ano, primární prevence

Na každé škole, kde působí respondenti je realizována primární prevence, která probíhá formou seznámení žáků a jejich zákonných zástupců se školním řádem a jejich povinnostmi.

„Na naší škole probíhá především primární prevence, probíhá formou besedy žáků s rodiči – aby všichni znali školní řád, připomeneme jim, co je jejich povinnost, co se smí a co ne.“ (R1)

„Děti i rodiče jsou seznámeni s pravidly docházení do školy, s pravidly pro omlouvání absence a způsoby, jak komunikovat. Opakovaně, rodiče na každých třídních schůzkách, děti průběžně během roku. Tato pravidla jsou ve školním řádu. Třídní učitelé jsou informováni o pojmech záškoláctví, skryté záškoláctví apod“ (R2).

Čtvrtina respondentů navíc uvedla také minimální preventivní program a jiné preventivní programy, které samy tvoří a realizují.

„Také musím zmínit minimální preventivní program, a ostatní preventivní programy pro třídy. A vlastně také v předmětu výchova ke zdraví probíhá nějaká forma prevence“ (R3).

Důležité je také zmínit, jak respondenti prevenci vnímají. Více jak polovina jich vnímá jako klíčovou součást, která by měla být na každé škole.

„Prevenici záškoláctví vnímám hlavně důslednou prací třídního učitele, který se důsledně opírá o školní řád, jasné pokyny, jak postupovat při žádosti o uvolnění dítěte z výuky, popřípadě žádost o omluvení dítěte z vyučovací hodiny. Je o velice důležitá část, pokud nebude prevenci věnováno dostatečně času a nebude provedena důsledně, pak se můžeme potýkat s mnoha případy záškoláctví. Takhle by se jim mohlo zabránit“ (R5).

„Jako součást běžného života školy. Velmi důležitou součástí“ (R6).

Všech 6 dotazovaných respondentů uvedlo, že prevence na jejich škole je efektivní a děti ji vnímají pozitivně.

„Záleží na konkrétní situaci. Většina dětí ji však vnímá dobře, teda alespoň si to myslím. Protože na naší škole se záškoláctví vyskytuje jen občasně“ (R1).

„Doufám, že ano, u většiny žáků určitě. Dle mého názoru především primární. Děláme vše pro to, aby efektivní byla“ (R3).

7.3 Důvody záškoláctví

RESPONDENTI	HLAVNÍ DŮVOD ZÁŠKOLÁCTVÍ
R1	Obavy ze školního neúspěchu
R2	Socio-kulturní prostředí
R3	Nechut' chodit do školy
R4	Dobrodružství (zkoušejí, co se stane, když nepřijdou do školy)
R5	Strach z písemky, nechut' chodit do školy
R6	Návyk z rodiny

Důvody záškoláctví mohou být různé, avšak polovina respondentů uvádí nechut' chodit do školy či obavu z nějakého testu, zkoušení. 5 respondentů z 6 však zmínilo, že většinou se jedná o tzv. skryté záškoláctví, kdy rodiče děti kryjí.

„Nechut' chodit do školy, raději jsou doma (PC, hry, parta). **Rodiče jim to omlouvají.** Hrají na rodiče, že jim něco je, **rodiče to omluví**“ (R3).

„Obavy ze školního neúspěchu. No ale musím říct, že **nezřídkou jsou na vině rodiče**“ (R1).

„V naprosté většině případů záškoláctví se jednalo o žáky ze specifického socio-kulturního prostředí, kteří pravidla příliš nerespektují a rodičům je to jedno nebo je v tom podporují/kryjí je“ (R2).

„U nás je spíš skryté záškoláctví, rodiče omluví své dítě, protože ono má strach z písemky, z toho, že se látku nestihl(a) naučit“ (R5).

Můžeme tedy shrnout, že pravděpodobně ve většině případů jsou na vině také rodiče, ne pouze děti. Čtvrtina respondentů také zmínila momentální impuls, kdy se žáci místo toho, aby šli do školy rozhodnou, že budou radši s přáteli v parku, nebo v nákupním centru.

7.4 Odhalení záškoláctví

RESPONDENTI	ODHALENÍ ZÁŠKOLÁCTVÍ
R1	Od ostatních žáků
R2	Od třídního učitele
R3	Od žáků, třídního učitele
R4	Od žáků
R5	Od třídního učitele
R6	Od žáků, třídního učitele

K odhalení záškoláctví dochází někdy snadno, a někdy velmi obtížně. Většina respondentů se o záškoláctví žáka dozví od třídního učitele, který vede školní docházku. Pokud dítě do školy nepřijde a třídní učitel nezná důvod, pak kontaktuje školního metodika prevence.

„Od třídního učitele, který sleduje docházku a pokud má podezření, obrátí se na mě“ (R2).

Zřejmě však z odpovědí respondentů dochází k odhalení také ostatními žáky.

„Od dětí. Rádi na sebe „bonzují“. Třeba, že viděli dítě venku, že jim říkal, že do školy nejde schválně, nebo se jen tak prořeknou, aniž by byl jejich úmysl to na něho říct“ (R1).

„Informací od spolužáků (děti se rády chlubí na soc. sítích)“ (R4).

„Něco mezi žáky (tamtam). Jako že si něco šuškejí, nebo to dokonce hned řeknou, ale to pouze výjimečně. Ono, když jdete po chodbě a děláte „nevidím, neslyším“, tak stejně vidíte a slyšíte“ (R6).

Nepochybně tedy k odhalení dochází většinou ve dvou případech, a to buď od ostatních žáků, nebo od třídního učitele.

7.5 Postupy při řešení záškoláctví

RESPONDENTI	PRVOTNÍ POSTUP
R1	Kontaktování rodičů
R2	Kontaktování rodičů
R3	Kontaktování rodičů
R4	Kontaktování rodičů
R5	Kontaktování rodičů
R6	Rozhovor se žákem

Většina metodiků se shodla v tom, že prvotní čin, kterým postupují, pokud se dozví o záškoláctví některého z žáků, nebo mají pouhé podezření je kontaktování zákonných zástupců. Se zástupci si sjednají schůzku, kde je upozorní na problematiku a společně se snaží najít cestu, která vede k nápravě dítěte.

„Ihned voláme rodičům. To je skoro první krok, co podnikneme“ (R5).

Pokud však spolupráce s rodiči nefunguje, nebo dítě nespolupracuje – je potřeba podniknout další postupy.

„V první řadě si pozveme rodiče a řešíme to s nimi, pokud tahle spolupráce nefunguje, jsme nuceni spolupracovat i s jinými účastníky (OSPOD...)“ (R3).

„Kontaktuji okamžitě zákonného zástupce, pokud rodiče nespolupracují, tak proběhne výchovná komise, jelikož jsou hodiny v tuto chvíli neomluveny. Pakliže vzroste jejich počet, oznamuji tuto skutečnost na OSPOD nebo přestupkové oddělení“ (R4).

„Třídní učitel promluví s žákem, protože ho zná nejlíp a ví jak na něho, když dítěti ani tohle nepomůže a nerespektuje, tak je načase kontaktovat po poradě se mnou rodiče, avšak je kontaktuje třídní učitel. Na schůzce s rodičema jsem pak přítomen už i já a snažíme se najít cestu, jak dítěti „domluvit“, aby se nemuselo jít horší formou. No a pokud se nedomluví dítěti, nebo rodičů, pak se jde tou horší formou“ (R2).

Všichni respondenti se shodli a uvedli, že postupují většinou podle manuálu MŠMT (2017), kde jsou popsány doporučené postupy.

„Existuje manuál MŠMT, tak většinou podle něho postupujeme. Myslím, že je to super věc, která dokáže všem pomoci a nemusíme ještě vymýšlet, jak postupovat. I když každá situace je jiná a vyžaduje si jiný postup, samozřejmě“ (R6).

7.6 Spolupráce s rodiči

RESPONDENTI	SPOLUPRÁCE S RODIČI
R1	Skvělá spolupráce
R2	Záleží na typu záškoláctví
R3	Někdy rodiče spolupracují, někdy nereagují
R4	Dobrá spolupráce
R5	Spolupráce bez problémů, pokud se nejedná o skryté záškoláctví
R6	Většinou dobrá spolupráce

Pravděpodobně mnoho rodičů, pokud zjistí, že jejich potomek nechodí do školy je překvapeno. U respondentů se objevovali často odpovědi, že z jejich pohledu jsou rodiče zmatení, smutní nebo dokonce naštvaní na svého potomka. Respondenti však měli většinou dvojí odpověď na rodiče, kteří o záškoláctví neví a na rodiče, kteří o záškoláctví ví a snaží se děti krýt.

„Když se dozví, že dítě nebylo ve škole, začnou ho omlouvat, že je doma a nemocné, že ho zapomněli omluvit. Někteří řeknou: „neomluvímu to, ať má neomluvené hodiny.“ Ale to je jen výjimečně“ (R3).

„Rodiče, kteří neví o záškoláctví, reagují překvapeně, někdy trochu naštvaně, ale jsou ochotni spolupracovat. Rodiče, kteří kryjí absenci/záškoláctví svých dětí překvapeni nejsou, ale snaží se překvapené hrát. My však vždy poznáme, že je něco špatně. To se pak řeší i s PČR a OSPOD, protože rodiče neplní své povinnosti“ (R6).

„Překvapení, naštvání na svého potomka, spolupracují. Hledají cestu k řešení. Ale jak už jsem zmínila, je rozdíl, zda je záškoláctví bez vědomí rodičů nebo s vědomím. Pokud o záškoláctví ví, tak buď dělají překvapené anebo je jim to úplně jedno, jsou upozorněni na své povinnosti – odkývnu, že to ví. My najdeme řešení – oni souhlasí, ale přitom se nic neděje“ (R5).

Spolupráce s rodiči je někdy obtížná a někdy snadná, to většinou pokud jde rodičům i zástupcům školy o to samé – pomoci dítěti najít cestu, jak napravit své chování. Obtížná je zřejmě tehdy, pokud rodiče záškoláctví kryjí a neplní své povinnosti. Ty spočívají v tom, že musí hlídat, aby dítě plnilo povinnou školní docházku.

„Spolupráce je celkem dobrá, vždy upozorňuji rodiče, že posílat děti do školy je jejich zákonná povinnost, a hlavně musí mít stále kontrolu a v souběhu s tím, dávat dítěti větší šanci chybu napravit, např. formou důvěry“ (R4).

„Záleží, jak s kterým rodičem. Někteří začnou hned spolupracovat, někteří své děti omlouvají a někteří ani na maily, telefonáty nereagují. Tam pak musíme posílat dopisy úřední cestou, aby se dostavili do školy“ (R3).

„Většinou bez problémů, sami jsou rádi, když jsou na skutek upozorněni. Spolupracují. Pokud je však záškoláctví kryté a dítě je jim jedno, tak se potom nezúčastňují ani pohovorů či schůzek, tam pak není pomoci, musí zasáhnout OSPOD“ (R5).

„U jednorázové absence většinou dobrá. U absencí dlouhodobých je to vždy o rodičích, ne o žácích, pak je to složité“ (R6).

Můžeme tedy shrnout, že spolupráce s rodiči je pravděpodobně různorodá. Je zřejmé, že je rozdíl spolupracovat s rodičem, který o záškoláctví ví, nebo s rodičem, který neví.

7.7 Spolupráce s ostatními účastníky

RESPONDENTI	S KÝM SE SPOLUPRACUJE	KONTAKT OSPODu
R1	Rodiče, výchovný poradce, OSPOD	Ano, 2x
R2	Rodiče, Magistrát města, OSPOD a PČR	Ano, několikrát
R3	Vedení školy, rodiče, OSPOD, popř. státní zastupitelství	Ano
R4	Rodiče, výchovný poradce, OSPOD, přestupkové oddělení, výchovný ústav	Ano
R5	Vedení školy, žák, rodiče, OSPOD	Ano, 3x
R6	Výchovný poradce, školní psycholog, OSPOD, rodiče	Ano, několikrát

Spolupráce na půdě školy probíhá většinou s rodiči a žákem, školním metodikem prevence či výchovným poradcem, školním psychologem. Většina respondentů uvedla vedení školy, avšak někteří jej pouze informují o situaci, ale dále s nimi nespolupracují. 3 respondenti uvedli také PČR a 1 uvedl výchovný ústav, kam děti odesílají na ambulantní péči.

„S rodiči, výchovným poradcem a OSPOD. S rodiči hledáme důvod, proč do školy nechodí a snažíme se to vyřešit. S tím souvisí i spolupráce výchovného poradce, abych se měla na koho obrátit a přece jen „více hlav více vyřeší“, prostě abych na to nebyla sama. A s OSPOD už je to spíše tak, že chceme zpětnou vazbu, nebo oni po nás, to už spíše oni spolupracují s dítětem než s námi. My si jen vyměňujeme názory a postřehy“ (R4).

„Vedení školy – oznámíme to, spolupráce je skvělá, na naše vedení si nemůže nikdo stěžovat. Zajímají se dále o případ, jak se vyvíjí, zúčastňují se pohovorů, při problému. Zákonný zástupce (rodič). No a taky samozřejmě spolupráce se žákem, která je někdy skvělá, pokud žák svůj problém přizná a snaží se jej napravit a někdy naopak strašně obtížná, pokud je to dítěti jedno. Pokud vnímáme, že je to opakované skryté záškoláctví, třídní učitel, vedení školy, zákonní zástupci, sociální pracovníce – většinou kurátorka pro děti a mládež, paní je skvělá, působí na

OSPOD už několik let a děti pod jejím vedením pouze rozkvétají a vše je nakonec lepší. Je to profesionál ve svém oboru“ (R5).

„Jsme takový širší tým – výchovný poradce a školní psycholog, snažíme se spolu spolupracovat a vyřešit to spolu. Vedení školy je informováno vždy. Pak se spolupracuje s rodiči a v nejhorším případě až s OSPODem“ (R6).

Všichni respondenti už někdy kontakovali OSPOD kvůli tomu, že se situace se žákem nevyřešila na půdě školy. OSPOD kontaktují, pokud má dítě nad 25 neomluvených hodin, popřípadě pokud rodiče či dítě nespolupracují.

„Ano. V prvním případě s námi nekomunikovala matka, dítě jí bylo úplně jedno. V dalším případě zas nejevilo zájem žák (i přes snahu rodičů)“ (R1).

„Ano, několikrát. Prakticky vždy se jednalo o záškoláctví, kryté rodiči“ (R2).

„Vedení školy kontaktovalo OSPOD myslím 3x – při opakovaném skrytém záškoláctví a nezájmu dítěte ani rodiče plnit své povinnosti“ (R5).

„Ano, pokud rodič nespolupracuje, nereaguje na mail, telefon, popř. i dopis“ (R3).

Můžeme shrnout, že pravděpodobně každý se setkal s případem záškoláctví, který se musel řešit s OSPODem. OSPOD se kontaktuje, pokud má dítě více jak 25 neomluvených hodin, pokud nereagují rodiče, či žáci nejeví zájem. S dítětem a rodiči dále OSPOD spolupracuje, taktéž se školou, se kterou si předávají informace, jak se situace vyvíjí. Vztah a kooperace je zřejmě dobrá. Pouze jeden respondent má špatnou zkušenost.

„U nás to není 100% spolupráce, žádáme o zpětnou vazbu, ale jen v málo případech ji dostaneme. No nedá se nic dělat, snad by se to mohl v budoucnu změnit. Přijde mi, že nás OSPOD najednou staví mimo problém, jako že oni si to vyřeší sami a my už s tím nemáme nic společného“ (R3).

8 Shrnutí empirické části

Výzkum byl zaměřen zejména na zkušenosti školních metodiků prevence se záškoláctvím a spoluprací při řešení problematiky.

První kategorií je Výskyt záškoláctví, jejíž cílem bylo zjistit, zda je záškoláctví nejčastějším problémem, který se na 2. stupni ZŠ musí řešit. Všichni respondenti však odpověděli, že záškoláctví nejčastějším problémem není. I když všichni dotazovaní působí na škole, která se nachází ve velkém městě, tak přesto musí řešit jiné a častější případy, než je záškoláctví. Polovina respondentů zmínila častější záležitosti a to např. sebepoškozování, poruchy příjmu potravy, vulgarita, agresivita či používání mobilních telefonů.

Ve druhé kategorii Efektivita a realizace prevence bylo cílem zjistit, jak prevence na dané škole probíhá a zda si respondenti myslí, že je u žáků efektivní. Na všech školách, kde působí respondenti probíhá prevence primární, která probíhá především formou schůzek. Tam třídní učitel, nebo školní metodik prevence seznamuje děti a rodiče se školním řádem a povinnostmi, které jsou spjaty s povinnou školní docházkou. Respondenti zmiňovali také Minimální preventivní program a jiné programy, které vytváří právě k prevenci záškoláctví. Více jak polovina dotazovaných vnímá prevenci jako důležitou součást školy, která by měla být realizována na každé škole, aby se předešlo problému. Protože efektivita prevence u žáků je velmi vysoká a žáci ji vnímají pozitivně.

Další kategorií jsou Důvody záškoláctví, kde jsem se snažila zjistit, proč děti do školy nechodí. Respondenti se shodovali nejčastěji v tom, že se žáci bojí testu či zkoušení, či nechutí chodit do školy. Může to být také z důvodu dobrodružství, kdy děti zkouší, co se asi stane, když do školy nepřejdou nebo impuls, kdy se děti z ničeho nic rozhodnou, že místo školy budou s kamarády venku. Důležité je také zmínit socio-kulturní prostředí či návyk z rodiny, kdy rodiče nejdou do práce – protože se jim nechce, děti pak nejdou do školy – protože i rodiče nechodí do práce, když se jim nechce. Většina respondentů však zmínila podíl viny rodičů na záškoláctví dítěte, kdy se jedná o tzv. skryté záškoláctví. Rodiče děti omlouvají, přitom děti nemají důvod ve škole chybět či je v tom dokonce podporují.

Kategorie Odhalení záškoláctví měla za cíl odhalit způsoby toho, jak dochází k odhalení záškoláctví. V prvním případě k tomu dochází většinou od třídního učitele, který má přehled o školní docházce a omluvenkách dítěte. Proto musí pečlivě vše sledovat a pokud má podezření na záškoláctví, obrátí se s tím na školního metodika prevence. Druhým způsobem, jak k odhalení dochází jsou žáci, kteří donášejí třídnímu učiteli a žalují na svého spolužáka. Např. že

ho viděli venku nebo ze sociálních sítí, kde se děti, které jsou za školou chlubí. Školní metodikové prevence jsou informováni nejčastěji dvěma způsoby – od třídního učitele, od žáků.

Kategorie Postupy při řešení záškoláctví měla za cíl odhalit strategii řešení záškoláctví. Většina respondentů ihned po tom, co se dozví, nebo mají pouhé podezření, že žák chodí na školu kontaktují rodiče. Také probíhá rozhovor se žákem. S rodiči si sjednají schůzku, na které společně spolupracují na tom, aby se situace vyřešila. Snaží se zjistit důvod, proč dítě do školy nechodí, aby se mohl důvod odstranit a s tím i záškoláctví žáka. Pokud však spolupráce jak s dítětem nebo rodiči nefunguje, je potřeba začít spolupracovat i s jinými orgány, jako je např. OSPOD. Respondenti zmiňovali také manuál MŠMT, kde jsou doporučené postupy, jak při záškoláctví postupovat.

Další kategorií je Spolupráce s rodiči, která měla na cíl zjistit prvotní reakce rodičů a kvalitu spolupráce mezi rodiči a školním metodikem prevence. Reakce rodičů jsou hodně ovlivněna tím, zda o záškoláctví dítěte neví, nebo se jedná o tzv. skryté záškoláctví. Pokud se jedná o běžné záškoláctví, kdy rodiče o nechození svého potomka do školy neví, pak jsou reakce: udivenost, zmatenost, smutek, šok, překvapení, zděšení či naštvanost. Pokud však rodiče děti kryjí, se snaží předstírat, že o záškoláctví neví nebo nejeví vůbec zájem, je jim to jedno. S tím však souvisí i spolupráce, kdy rodiče, kteří o záškoláctví neví, se snaží dítěti pomoci a spolupracovat se školním metodikem prevence, aby se problém vyřešil. Avšak na druhé straně spolupráce s rodiči, kteří dítě kryjí je pak dost obtížná. Rodiče nereagují na e-maily, na telefony, neplní svou povinnost posílat dítě do školy a nezúčastňují se schůzek, na které jsou pozváni.

Kategorie Spolupráce s ostatními účastníky měla za cíl zjistit, s kým se spolupracuje a jak je spolupráce kvalitní. Ta probíhá se žákem, rodiči, výchovným poradcem, vedením školy, PČR, OSPOD či výchovným ústavem. Většina respondentů uvedla také vedení školy, které o všem informuje. Spolupráce nejprve začíná na škole, kde se snaží problém vyřešit se žákem, rodiči, výchovným poradcem či vedením školy. Avšak pokud se situace nezlepší a dítě do školy nechodí, či rodiče nespolečně spolupracují, je potřeba kontaktovat OSPOD. Ten se kontaktuje také v případě, pokud dítě překročí limit 25 neomluvených hodin. Všichni respondenti už v minulosti kontaktovali OSPOD a všichni si spolupráci chválí, předávají si informace o tom, jak se záležitost vyvíjí. Pouze jeden respondent má s OSPODem špatnou zkušenost, kdy jej staví mimo problém.

9 Diskuze vybraných výsledků výzkumného šetření

Výzkumné šetření provedené kvalitativní metodou mělo přinést odpovědi na výzkumné otázky. První výzkumná otázka: „*Jaké vnímají respondenti hlavní důvody záškoláctví?*“. Z odpovědí, které uvedly respondenti v rámci polostrukturovaného rozhovoru plyne, že nejčastějšími důvody jsou nechuť chodit do školy, strach z testu či zkoušení. Důležité je zmínit také momentální impuls či zájem o dobrodružství, vliv party, nebo návyk z rodiny. Odpovědi se tak shodují s příčinami záškoláctví, které byly uvedené v teoretické části kapitola „*příčiny záškoláctví*“. Odpovídají příčinám, které zmiňují Kraus a Hroncová (2006), kdy je dělí na vnější (vliv rodinného, školního a vrstevnického prostředí) a vnější (labilita nervové soustavy, psychosociální nezralost). Také souhlasí s příčinami od Martínka (2015), který příčiny rozděluje na: negativní vztah ke škole, vliv rodinného prostředí, trávení volného času a vliv party. Davidová (2021) ve své bakalářské práci *Záškoláctví pohledem pedagogů* uvádí ve shrnutí výzkumného šetření příčiny záškoláctví. Shodují se především v tom, že jedna z nejčastějších příčin je strach z testu či zkoušení, dále nechuť jít do školy, vliv party či rodiny.

U druhé výzkumné otázky: „*Jaké jsou efektivní postupy řešení záškoláctví na základní škole?*“, kdy respondenti nejčastěji uváděli kontaktování rodičů. Strašilová (2018) ve svém výzkumném šetření taktéž domluvu s rodiči, případné hlášení na OSPOD. Respondenti uváděli také manuál MŠMT (2017), kde jsou popsány doporučené postupy, jak při záškoláctví postupovat. Mezi doporučené zásady, které uvádí Lazarová (1998) patří také domluva s rodiči a rozebrání případu s rodiči.

„*S kým a na jaké bázi se spolupracuje při řešení záškoláctví?*“, nejčastěji se v odpovědích respondentů vyskytovala spolupráce se žákem, rodiči, výchovným poradcem, vedením školy, přestupkovým oddělením, ale také OSPODem či výchovným ústavem. Rámcový koncept MŠMT (2017) obsahuje kapitolu kdo záškoláctví řeší a s kým se spolupracuje, dále je uvedeno, že i při pouhém podezření musí být kontaktován a informován ředitel školy. Spolupráce dále probíhá se školním poradenským pracovištěm, PPP, SVP, OSPOD, Policie ČR.

„*Jaká je spolupráce s rodiči při řešení záškoláctví a jaká je jejich prvotní reakce z pohledu školního metodika prevence?*“, z odpovědí vyplývá, že spolupráce je různorodá. Záleží na typu záškoláctví. Při záškoláctví pravém je pravděpodobně spolupráce bez problémů a dobrá. Pokud však rodiče o záškoláctví ví, pak rodiče většinou nespolupracují. V odborném článku *Záškoláctví* od autorek PhDr. Aleny Petriščové a Mgr. Mileny Novákové (2012) se dozvíme, jak by měli rodiče spolupracovat a komunikovat se školou, pokud jejich dítě chodí za

školu. I pokud je vztah mezi rodiči a školou negativní, obě strany by měly najít kompromis, co nejvíce se spolu komunikovat a domlouvat se na dalších postupech, které povedou k nápravě dítěte. Důležité je dát najevo ochotu spolupracovat a uvědomit si, že v nejlepším zájmu dítěte je dobrá spolupráce rodičů a školy.

Poslední výzkumná otázka: „*Jaká je spolupráce s OSPOD?*“, z výpovědí respondentů všichni alespoň 1x kontaktovali OSPOD. Školní metodik prevence OSPOD kontaktuje v případě, že rodič či žák nejeví zájem spolupracovat či neomluvené hodiny žáka přesáhnou počet 25. Metodický pokyn MŠMT (2002) uvádí v článku II. způsob omlouvání nepřítomnosti, řešení neomluvené nepřítomnosti a postup zúčastněných subjektů. Shodují se v metodickém pokynu v tom, že pokud žák přesáhne 25 neomluvených hodin, musí bezodkladně kontaktovat orgán sociálně-právní ochrany dětí. Většina respondentů si spolupráci chválila, pouze jeden měl špatnou zkušenost.

Závěr

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku záškoláctví u žáků 2. stupně ZŠ pohledem školních metodiků prevence. Cílem práce bylo zjistit jejich zkušenosti se záškoláctvím žáků na jejich škole. Popsat postupy při řešení záškoláctví, spolupráci s rodiči a ostatními účastníky, důvody záškoláctví a efektivitu prevence.

Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část obsahuje 4 velké kapitoly. První kapitola definuje pojem záškoláctví, typologii, legislativní ukotvení a způsob omlouvání nepřítomnosti žáka. Druhá kapitola se zabývá příčinami záškoláctví, další se věnuje prevenci a poslední kapitola obsahuje doporučené postupy při řešení záškoláctví.

Empirická část se věnuje samotnému kvalitativnímu výzkumu, který probíhal formou polostrukturovaného rozhovoru. Obsahuje cíle a výzkumné otázky, výběr respondentů, analýzu dat ale také metodu sběru dat. Respondenti byli záměrně vybraní školní metodici prevence z velkých měst. Rozhovory se uskutečnily na půdě školy, kde školní metodik prevence působí. Dva rozhovory probíhaly online formou z důvodu epidemiologické situace. Data byla zpracována metodou otevřeného kódování.

Školní metodiky prevence jsem zvolila jako respondenty, protože mají největší zkušenosti se záškoláctvím. Na každé ZŠ by měl být alespoň jeden školní metodik prevence, který většinou působí i jako vyučující. Má o dětech přehled a pokud se záškoláctví objeví, je ihned informován a problém začíná řešit.

Výzkum byl rozdělen na 7 kategorií. Záškoláctví není nejčastější problém, který školní metodici prevence musí řešit. I přesto, že byli respondenti vybráni z velkých měst, kde by záškoláctví mohlo být rozšířené, existují i jiné častější problémy a to např. sebepoškozování, užívání mobilních telefonů nebo agresivita, vulgarita. Prevence záškoláctví probíhá na každé škole, jedná se o primární prevenci. Často probíhá formou schůzek s rodiči a žáky, kde se zdůrazňují jejich povinnosti a seznamují se se školním řádem. Čtvrtina školních metodiků prevence však také tvoří a realizují minimální preventivní programy a jiné programy. Prevence je zřejmě efektivní, děti na ni reagují pozitivně a má smysl. Každá škola by na ni měla klást důraz, aby na každé škole primární prevence probíhala. Dílčím cílem bylo zjistit, jaké jsou dle respondentů nejčastější důvody, proč dítě do školy nechodí. Objevovaly se zde často důvody jako nechůť chodit do školy, nebo strach z testu či zkoušení, momentální impuls, nebo návyk z rodiny. Mnoho respondentů zmínilo vinu rodičů, kteří u dětí záškoláctví kryjí. K odhalení záškoláctví dochází většinou dvěma způsoby, a to od třídního učitele, který má na starost třídní knihu a omlouvání žáka, nebo od žáků, kteří na sebe žalují. Postupy při řešení záškoláctví, se

shodovaly v tom, že školní metodik kontaktuje ihned rodiče, se kterým si sjedná schůzku. Většina respondentů dále postupuje podle manuálu MŠMT. Spolupráce s rodiči, kategorie, která měla za cíl zjistit prvotní reakce rodičů z pohledu respondentů a další následnou spolupráci. Zde se rozdělují odpovědi podle toho, zda rodiče o záškoláctví neví, nebo ví. Pokud rodiče neví, že jejich dítě chodí za školu, pak reagují zděšeně, naštvane, překvapeně, smutně a spolupráce s nimi je dobrá, protože se snaží, aby jejich dítě našlo opět správnou cestu. Pokud však o záškoláctví ví, pak buď dělají překvapené, nebo nemají zájem. Zde je pak spolupráce složitá a musí se kontaktovat OSPOD. Poslední kategorie je spolupráce s ostatními účastníky. Respondenti spolupracují většinou s žákem, rodiči, vedením školy, výchovným poradcem. Pokud však žák, nebo rodiče nespolupracují, je potřeba kontaktovat PČR či OSPOD. Každá škola, kde respondenti působí minimálně jednou kontaktovat OSPOD musela. Spolupráce probíhá formou předávání zpětné vazby, a spolupráce je dobrá.

Záškoláctví je tedy problematika, která není nejčastější řešený problém, avšak i přes důkladnou prevenci se občas vykytuje. Je zajímavé, že většinou se jedná o skryté záškoláctví. Rodiče si zřejmě neuvědomují svůj podíl viny na záškoláctví u svého dítěte.

Bakalářská práce, a především její výzkum bude využitý především k obhajobě práce autorkou a jejím osobním účelům. Může být užitečná taktéž pro rodiče, studenty či širokou veřejnost, která se o dané téma zajímá. Věřím, že vlastní zkušenosti školních metodiků prevence s rizikovým chováním, a to přesněji záškoláctvím mohou být obohacem nejen pro autorku, ale také pro ostatní, které se o dané téma zajímají, či už situaci řeší nebo řešit v blízké době budou.

Seznam použité literatury a zdrojů

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. 104 s. ISBN 978-80-251-2569-4.

BENDL, Stanislav, Jaroslava HANUŠOVÁ a Marie LINKOVÁ. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2016. 112 s. ISBN 978-80-7387-703-3.

BĚLÍK, Václav, Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ a Blahoslav KRAUS. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017. 120 s. ISBN 978-80-271-0599-1.

HRONCOVÁ, Jolana a Blahoslav KRAUS. *Sociálna patológia pre sociálnych pracovníkov a pedagógov*. Vyd. 1. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela. 2006. 251 s. ISBN 8080832234.

JEDLIČKA, Richard a Jaroslav KOŤA. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: aktuální problémy výchovy*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-555-8.

KOLÁŘ, Zdeněk [et al.]. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. 192 s. ISBN 978-80-247-3710-2.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-731-5004-2.

KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. 151 s. ISBN 80-717-8945-3.

LAZAROVÁ, Bohumíra. *První pomoc při řešení výchovných problémů: poradenské minimum pro učitele*. Praha: Agentura Strom, 1998. 42 s. Škola 21. ISBN 80-861-0600-4.

MARTANOVÁ, Veronika [et al.]. *Zavádění preventivních opatření proti rizikovému chování ve škole*. Vyd. 1. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012. 128 s. ISBN 978-80-87652-69-5.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. 192 s. ISBN 978-802-4723-105.

MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. 326 s. ISBN 978-80-7422-392-1.

NOVÁK, Tomáš. *Mnohem menší dareba, než jste čekali*. Praha: Grada, 2014. 128 s. ISBN 978-80-247-5069-9.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. 145 s. ISBN 978-80-7290-666-6.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. 196 s. SCAN. ISBN 80-858-3460-X.

Internetové zdroje

BĚHANOVÁ, Jitka. *Specifika spolupráce pedagogů a orgánu sociálně-právní ochrany dětí při řešení záškoláctví* [online]. Brno, 2018 [cit. 2022-02-25]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/knfy7/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. et Mgr. Karel Červenka, Ph.D.

DAVIDOVÁ, Dominika. *Záškoláctví pohledem pedagogů* [online]. Brno, 2021 [cit. 2022-02-25]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/je7gs/BP-Davidova.pdf>. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc. Mgr. et Mgr. Karel Červenka, Ph.D.

HRUŠKOVÁ, Andrea. *Záškoláctví z pohledu výchovných poradců – jejich zkušenosti s výskytem a řešením na středních odborných školách* [online]. Brno, 2017 [cit. 2022-02-25]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/qcl07a/>. Bakalářská práce. Mendelova

KOTEŠOVCOVÁ, Kateřina. *Příčiny a prevence záškoláctví na druhém stupni základní školy* [online]. Zlín, 2020 [cit. 2022-02-25]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/rs1i1y/>. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce Mgr. Jana Martincová, Ph.D.

PETRIŠČOVÁ, PhDr. Alena a Mgr. Milena NOVÁKOVÁ. *Záškoláctví: Moje dítě chodí za školu, co s tím?* [online]. 2012 [cit. 2022-02-24]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/zaskolactvi#podezreni>

SKOPALOVÁ, Markéta. *Záškoláctví optikou sociální deviace a protiprávního jednání* [online]. Brno, 2021 [cit. 2022-02-25]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/m8e0a/Zaskolactvi_optikou_socialni_deviace_a_protipravniho_jednani.pdf. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc. PhDr. Martina Urbanová, Ph.D.

STRAŠILOVÁ, Simona. *Strategie pro odhalování a řešení záškoláctví na druhém stupni základních škol* [online]. Brno, 2018 [cit. 2022-02-25]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/i56eoh/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Ingrid Čejková.

Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2019/2020. [online]. Praha: Česká školní inspekce, 2020 [cit. 2022-02-25]. ISBN 978-80-88087-43-4. Dostupné z: https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF_el._publikace/V%c3%bdro%c4%8dn%c3%ad%20zpr%c3%a1vy/Vyrocnizprava-Ceske-skolni-inspekce-2019-2020_zm.pdf

Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2018/2019. [online]. Praha: Česká školní inspekce, 2019 [cit. 2022-02-25]. ISBN 978-80-88087-23-6. Dostupné z: https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF_el._publikace/V%c3%bdro%c4%8dn%c3%ad%20zpr%c3%a1vy/VZ-CSI-2018-2019.pdf

Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2017/2018. [online]. Praha: Česká školní inspekce, 2018 [cit. 2022-02-25]. ISBN 978-80-88087-20-5. Dostupné z: https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/Obr%C3%A1zky%20ke%20c4%8dl%C3%A1nk%C5%afm/2018/Vyrocn%C3%AD-zprava-CI-2017-2018_final-verze.pdf

ŽÁČKOVÁ, Karolína. *Role metodika prevence v prevenci rizikového chování na základní škole* [online]. Hradec Králové, 2020 [cit. 2022-02-25]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/rf63jp/STAG94469.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3D%C5%BE%C3%A1%C4%8Dkov%C3%A1%20z%C3%A1kol%C3%A1ctv%C3%AD%26start%3D1>. Univerzita Hradec Králové. Vedoucí práce Doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Legislativní dokumenty

Informace k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případě záškoláctví: MPSV [online]. 14.03.2014 [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Informace_MPSV_k_postupu_organu_socialne-pravni_ochrany_deti_v_pripadech_zaskolactvi.pdf/ce1307c5-ed65-f335-1e53-4630cc4e2aac

Metodický dokument MŠMT Č.j.: MSMT- 32548/2017-1 [online]. [cit. 2022-02-24]. Dostupný z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodickedokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, 2002 [online]. [cit. 2022-02-24]. Dostupný z: <http://www.atre.cz/zakony/page0332.htm>

Úmluva o právech dítěte [online]. [cit. 2022-02-24]. Dostupný z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí [online]. [cit. 2022-02-24]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

Příloha č.1 – Rozhovor s respondentem 2

Jak dlouho pracujete na pozici školního metodika prevence?

„Asi 6-7 let.“

Proč Vás lákala možnost práce školního metodika prevence, popř. zda to byl Váš „sen“ pracovat na téhle pozici?

„Vzal jsem tuto pozici „dočasně“ za kolegyni a už jsem u ní zůstal. Kolegyně se k práci po mateřské dovolené nechtěla z časové náročnosti vrátit, a já jsem to uvítal, tak jsme se domluvili, že si to nechám.“

Co je hlavní náplní Vaší práce?

„Poskytovat rady učitelům a spolupracovat s nimi v případě potřeby při řešení některých situací. Plánování, kontrola a realizace preventivních aktivit, hlavně ve spolupráci s externisty.“

Co je nejtěžší na téhle práci, a co si myslíte, že člověk musí mít, aby tuhle práci mohl vykonávat?

„Velká časová náročnost při akumulaci některých jevů, častější jednání a spolupráce s rodiči. Asi i trpělivost, no to asi spíš určitě, protože někdy je to opravdu náročné.“

Jaká byla Vaše první zkušenost v roli metodika? (první případ, který jste řešil/a, jak jste se cítil/a)

„Tak to se moc omlouvám, ale na první případ si nepamatuji, kdybych si vzpomněl v průběhu, tak to zmíním.“

Jaký případ Vás nejvíce „zaskočil“? (který byl pro Vás i citově náročný, jak jste se cítil/a)

„Asi případ sebepoškozování, pamatuji si na strach o dítě, ale i strach z toho, že něco uděláme špatně. Nakonec to dopadlo nejlépe jak mohlo, takže je to špatná vzpomínka, ale s dobrým koncem. Všichni jsme do toho dali vše, na dítěti nám záleželo.“

Myslíte si, že nejčastějším případem, který řešíte, je záškoláctví žáků? (na 2. stupni)

„Ne, častěji řešíme vztahy v kolektivu a jevy v souvislosti s používáním/zneužíváním mobilních telefonů. Což se v dnešní době dalo čekat a bojím se, že to bude horší a horší. Nakonec to bude jediný a nejčastější případ, který se bude řešit.“

Jak probíhá prevence záškoláctví na Vaší škole? (Zda u Vás probíhá primární, sekundární, či terciární; jaká je dle Vás nejlepší)

„Děti i rodiče jsou seznámeni s pravidly docházení do školy, s pravidly pro omlouvání absence a způsoby, jak komunikovat. Opakovaně, rodiče na každých třídních schůzkách, děti průběžně

během roku. Tato pravidla jsou ve školním řádu. Třídní učitelé jsou informováni o pojmech záškoláctví, skryté záškoláctví apod.“

Jak vnímáte prevenci záškoláctví?

„U naprosté většiny dětí postačí pravidelně se opakující instrukce, není třeba dalších aktivit.“

Myslíte si, že je prevence efektivní? (popř. která z uvedených 3 v předchozí otázce; jak děti prevenci vnímají)

„Jak už jsem zmínil, školnímu řádu děti rozumí a opakovaně se jim několikrát do roka vtouká do hlavy. Pokud se vyskytne u někoho problém, bez jmenování žáka poukážeme na problém a opět vysvětlíme, zda se to smí nebo ne. Takže pokud se záškoláctví vyskytne ve třídě, začneme pracovat s celou třídou a klást důraz na jejich povinnosti a povinnou školní docházku, začneme dbát na omluvenky a popřípadě pozveme i rodiče. Takže si myslím, že děti prevenci vnímají a něco si z ní určitě berou.“

Jaké vnímáte hlavní důvody záškoláctví? (a se kterými jste se setkal/a nejčastěji v praxi Vy)

„Setkal jsem se s několika druhy. První případ je výjimečné záškoláctví, z momentálního impulsu, prostě se na tu odpoledku vykašle, když je venku hezky. Stává se to zřídka, řeší to především třídní učitel, většinou rodiče spolupracují, žák přizná chybu a neopakuje se to. Druhým důvodem je psychická nepohoda ve škole/třídě, často z různých příčin, setkal jsem se s tím zřídka. V naprosté většině případů záškoláctví se jednalo o žáky ze specifického socio-kulturního prostředí, kteří pravidla příliš nerespektují a rodičům je to jedno nebo je v tom podporují/kryjí je. Zde pak tedy řešíme i skryté záškoláctví.“

Jak se nejčastěji dozvíte o záškoláctví některého žáka?

„Od třídního učitele, který sleduje docházku a pokud má podezření, obrátí se na mě.“

Pokud se dozvíte, že žák chodí za školu, nebo máte pouhé podezření, jak postupujete?

„Třídní učitel promluví s žákem, protože ho zná nejlíp a ví jak na něho, když dítěti ani tohle nepomůže a nerespektuje, tak se načase kontaktovat po poradě se mnou rodiče, avšak je kontaktuje třídní učitel. Na schůzce s rodičema jsem pak přítomen už i já a snažíme se najít cestu, jak dítěti „domluvit“, aby se nemuselo jít horší formou.“

A jaké si myslíte, že jsou efektivní postupy?

„Jak jsem zmínil, asi schůzka a rozhovor se všemi zúčastněnými (rodiče, třídní učitel a já), to většinou zabere více, jak pouhá domluva s dítětem. Důležité je rozebrat situaci, společně zkusit najít důvody, proč se tohle děje najít a společnou dohodu, co s tím.“

S kým se spolupracuje při řešení záškoláctví a na jaké bázi?

„Magistrát města, OSPOD a PČR. Nad určitý počet neomluvených hodin je povinnost školy hlásit tyto případy.“

Jaká je spolupráce s rodiči, při řešení záškoláctví?

„Společný rozhovor s rodiči i žákem, většinou rodiče spolupracují. A pokud spolupracují, tak je to ta nejlepší možná situace, protože se to většinou vyřeší. Pokud nespupracují, jde to těžce. Magistrát města vydal doporučený postup škol při řešení záškoláctví.“

Jak se nejčastěji rodiče cítí, když se o záškoláctví svého dítěte dozví? (Jaká je jejich reakce)

„Rodiče, kteří neví o záškoláctví, reagují překvapeně, někdy trochu naštvane, ale jsou ochotni spolupracovat. Rodiče, kteří kryjí absenci/záškoláctví svých dětí překvapeni nejsou, ale snaží se překvapeně hrát. My však vždy poznáme, že je něco špatně. To se pak řeší i s PČR a OSPOD, protože rodiče neplní své povinnosti.“

Kdy se kontaktuje OSPOD a jak kvalitní je s nimi spolupráce?

„OSPOD se kontaktuje při překročení určitého počtu neomluvených hodin. Pracovníci OSPODu jsou ochotní řešit jednotlivé případy telefonicky i osobně při jednání ve škole.“

Musel/a jste někdy kontaktovat OSPOD, protože se situace ve školním prostředí nevyřešila?

„Ano, několikrát. Prakticky vždy se jednalo o záškoláctví, kryté rodiči.“

Jaká je Vaše největší zkušenost v roli školního metodika prevence, se kterou byste se podělil/a?

„Přednášky a semináře s Michaelou Veselou, ty bych doporučil všem.“